

Cumali Ünal'dı'nın “Civan Bakışlı” Şiiri

Cumali Ünal'dı Hasannebioğlu (1949), 70'li yıllardan günümüze dek merkezî dergilerde yazmasına, “Semud” başta olmak üzere birkaç kuşağın kalbinde yer etmiş şiirler üretmesine rağmen kapsamlı eleştirel çalışmalarla değerlendirilmemiş bir şairimiz. Edebiyat çevrelerinin -istisnalar dışında- niteliği kolaylıkla fark edip layıkıyla onore edecek zihinsel yeterlilikten yoksunluğu bunun başlıca sebebidir ancak Ünal'dı'nın bazı şartları da bu ilgisizliğin derinleşmesine yol açmıştır diye düşünüyorum. Bürokrasi ve siyasetteki yoğun meşguliyeti, akranı sayılabilecek birçok şairin aksine edebi topluluklarda yer almaması, dergi çıkarmaması, mesela tarımla ilgili kitap yayımlamış olmasına karşın poetik metinlerini hâlâ kitaplaştırmaması, durum tespiti yapmak adına bu şartlar arasında sayılabilir. Birlikte Maver'a'yı çıkaran Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Akif İnan, Alaeddin Özdenören ve öykücü Rasim Özdenören, metinleriyle birbirlerinin bir şekilde gündemde olmasını sağlamışlardır, az bir şey değildir bu. Cumali Ünal'dı, bunun dışında dergi çıkararak 70'li-80'li yılların gençlerini etraflarında toparlayan Sezai Karakoç ve Nuri Pakdillerle de organik bağ kurmamış, biricikliği tercih etmiştir.

Cumali Ünal'dı, daha ilk kitabıyla 70'lerin dava şiirine hapsedilemez, insanı ve hayatı çok farklı açılardan ele alan bir şiir ortaya koymuş, modern edebiyatın yanında belli ölçülerde Osmanlı ve halk edebiyatından da yararlanarak şiirini özgün kılmayı başarmıştır; henüz 15-16 yaşlarında yayımlanan şiirlerinde bile bu özgünlük belirgindir: “Beş vakit ettiğim dúa/Alnımı koyduğum secdesiniz/ Kurşunlu bulutlu yüzünüz, yaşlı gözlerinizle/Acem ipinden nâkış nâkış güzelsiniz” (“Andolsun Aşka”, s.136) 196'da yayımlanan bu şiirde, ne dönemin birçok Müslüman şairini etkilemiş Necip Fazıl'ın sesi ne de baskın eğilim olan II. Yeni mantığı kendini gösterir. Şair, redif ve kafiyeyle vazgeçmese de İslami mecralarda yazmasına rağmen çok erken yaşta hecenin baskısından kurtulmuştur, bunda Sezai Karakoç'un 50'lilerin başında heceyi terk etmesinin payı olduğu düşünülebilir. Bilindiği gibi söz konusu dönemde hece, Müslümanların tabuları arasındaydı ve Sezai Karakoç serbest şiire geçişi nedeniyle Müslümanlarca eleştirilmişti. Dönelim,

Cumali Ünal'dı'nın bu ilk gençlik şiirinde dikkat çeken bir diğer husus da “beş vakit”, “dua”, “secde” gibi İslami göstergelerdir; şair, dinsel ve ideolojik zeminini çok erken yaşlarda bulmuş, şiirini estetikten kopmaksızın bu zemin üzerinde inşa etmiştir. Ünal'dı, hassasiyetinden ötürü kutlanmalıdır çünkü onun bu göstergeleri kullandığı 1967'de, Cahit Zarifoğlu II. Yeni etkisindeki profan şiirlerle dolu “İşaret Çocukları” adlı ilk şiir kitabını yayımlıyordu. Müslümanlar bile hâlâ İslami kavramların şiirde kullanılmasından rahatsızlık duyabiliyorlar, Zarifoğlu'nun günümüzde özellikle de sol çevrelerde bu denli sevilmesinde –son dönem şiirlerini saymazsak- profan bir şiir yazmış olması etkili olabilir. Zihinlerdeki bazı önyargılar-yanılgılar ortadan kalktığında, Ünal'dı ciddiyet ve beğeniyle okunacak şairlerimizden olacaktır.

Ünal'dı gelenekten faydalansa da onun asıl kaynağı Kur'an'ı Kerim'dir, sadece “önce bildirildigince/ sonra deneye deneye tanırız dostu düşmanı” (s.102) gibi mısralarında değil neredeyse bütün şiirlerinde vahyi işaret eden “bildirmek” fiilinin sorumluluğu hissedilmektedir. Şairimiz, aşağıda göstereceğimiz bazı biçimsel özelliklerini değerlendirmek dışında Osmanlı şiirine mesafeli durmuştur; bu bakımdan Sezai Karakoç ve Behçet Necatigil gibi Osmanlı şiirini farklı planlarda da olsa refere eden şairlerden farklı bir tutum takınır: “(...) divan şiirinin de halk edebiyatı gibi İslam'dan kaynaklanmadığını, bundan dolayıdır ki, şairin kendi çevresinde dönüp durduğunu ve çoğu kez bir ‘bunalım şiiri’ olduğunu söyleyebiliriz. Niteliği belli olmayan, -bazen sapıklığa dek varan- sevgi, meyhane kapısını camii kapısına tercih etmeye dek götüren bir içki-severlik, basit kafiyeyle kurban edilen ‘kafir-Müslüman’ başta olmak üzere dini ıstılahlar divan şiirinin başlıca özelliklerindendir.” (Yeniden Şiire Dönüş) Beyit esaslı şiirlerinde, Osmanlı şairlerinin dingin üslubunun aksine şedit bir dille ve Kur'ani hükümlere sadık kalarak çağa hücumla kalkar; İslam tarihini ise bugünü derleyip toparlayacak referanslar bütünü olarak sunar: “oğuş-turdukça oğunur bileklerimizde acının ve öcün formülleri/çatıp bir kara kureyşe kaşlarımızı, çağa Bedirleneniz”.

*Şair Yazar

Münacat ve na't gibi kaside formuyla oluşturulan türleri gazel biçiminde yazmış; "Doğdum, yaşadım, gördüm; ölüme düğünle geçtim" gibi istisna mısraları saymazsak tasavvufa yaklaşmamış; tasavvufa açılabilir "şarap", "saki" vs. göstergelerden, dahası menkıbe ve kıssalardan da uzak durmuştur. Onun Osmanlı şiirine ve tasavvufa uzak duruşunu Malatyalı oluşuna bağlayabiliriz; bilindiği gibi Malatya'da öteden beri tasavvuf karşıtı İslami yönelişler hâkimdir.

Cumali Ünal'dı'nın halk edebiyatıyla ilişkisine gelince: Akranları arasında sayılabilecek Kamil Eşfak Berki ve Ebubekir Eroğlu gibi Diriliş çıkışlı şairler, Sezai Karakoç'un Osmanlı şiirini sahiplenip halk edebiyatını önemli ölçüde dışarıda tutan poetikasının etkisiyle bu edebiyata mesafeli dururlarken Ünal'dı, halk edebiyatını da bazı biçimsel özellikleriyle şiirine dâhil etmiştir. Hem koşma biçimini –"her şeyi geri aldı/kararan güne daldı/bir çocuk sesi kaldı/bir de چراغ akşamı" (s.290)- ve yerel söyleyişleri kullanmış –her şeyim yitirmişsem-, hem bu şiirin seslenişlerini kullanmış –"Hey hey/hey kardeşim hey/hey benim/yeni doğmuş bir kuzu gibi", s.95), hem de eda olarak bu şiiri benimsemiştir. Halk edebiyatının "hey" vs. naraları onun coşkulu diline çok yakışmaktadır. Onun "Halk şiiri adında sınırlandırılan şiir, bazılarınca savunulduğu gibi kanlı-canlı, yaşam dolu bir şiir değildir. Her şeyden önce yaşama bakış açısı olmayan, bunun sonucu olarak günübirlik ve hovardameşrep bir şiirdir. Belli kalıpların tutsak ettiği şair, usta-çırak ilişkisinin sonucu olarak da hep aynı şeyleri söylemek zorundadır." (Yeniden Şiire Dönüş) vb. yargıları ise biçimden ziyade özle ilgili bir eleştiridir. Bununla birlikte o, Akif İnan'ın aksine edebiyattan çekilmiş hecede de ısrar etmemiştir.

Cumali Ünal'dı, modern teknikleri de ustalıkla kullanır: anakronizm (Takvim, s.52), fütüristler gibi mısraı kırmak (birçok şiirde), T.S. Eliot gibi dipnotlar vermek (s.24), düzyazı-şiirler (280-2) yazmak. Pek çok açıdan Erdem Bayazıt'la (1939) yan yana durabilecek Cumali Ünal'dı'yı kuşağıyla da kıyaslayalım. Şairimiz, Cahit Koytak gibi dinsel/metafizik göndermelerde bulunmakla birlikte, bu göndermeler Kur'an kaynaklıdır ve İslam tarihine göndermelerle ilerler; Cahit Koytak ise İslami kaynaklardan beslenmekle birlikte Doğu ve Batı inanışlarını, kültürlerini de bünyesinde barındıran bir şiir yazar. Cumali Ünal'dı, çağın kaotik/profan ortamına karşı adeta cihat çağrısında bulu-

nurken, Koytak'ın şiiri Zafer Acar'ın yaklaşımıyla çağımız insanını terapi etmeye yarayacak dincilikte bir şiirdir. Kamil Eşfak Berki ve Ebubekir Eroğlu gibi Diriliş çıkışlı şairler de sokaktan, sert söylemden uzak dururlar; dini duyarlılığı, Müslümanlara ait mimari eserlerle, tarihsel derinliğe sahip şehir/ilçelerle vs. yansıtır. Cumali Ünal'dı'da ise medeniyete ait göstergeler daha arka planda yer almaktadır. Yine bu bağlamda Ünal'dı, kente karşı tabiatın yanındadır. Diğer taraftan Sezai Karakoç'un "Kaç aç varsa hepsi ben" mısraını hatırlatır biçimde, bütün insanlıktan kendini sorumlu tutar, adeta "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" öğretisince hareket etmektedir.

Ünal'dı ve Hilmi Yavuz, hüznün temaları bağlamında kıyaslanabilir. Hilmi Yavuz'da hüznün, "biz'e yakışan bir şeydir, tarihsel bir arka plana sırtını dayar; Ünal'dı'da ise evrensel bir hâl olarak insana dairdir. Gene de onun hüznü en çok İskilip'li Atıf Hoca, Malcolm X gibi İslam adına mücadele vermiş, çile çekmiş şahsiyetleri işlerken belirginleşir. Osmanlı Devleti'nin ihtişamını destansı diliyle şiirimize taşıyan Ünal'dı; 70'lerin sanat bilincinden yoksun, salt mesaja dayalı birçok şairinin aksine şiirimizde kalıcı olacaktır. Metnimizi, şairin, Yahya Kemal'in "Bu halka vakfedecek mülk ü mâlimiz yoktur/Beş on gazelle şu kalb-i harâbdan başka" beytindeki müthiş tadı hatırlatan birkaç otobiyografik mısraıyla bitirelim: "Bir kara gözümüz/civan bakışımız/yeğni yüreğimiz kalacak bizden geriye/kalırsa evlât." (s.175)

